ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1863 — ԹԻՒ 694

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ

Մեծին Բրիտանիոյ բարլամէնթը ամսոյս 5ին, ըստ նոր տումարի, սովորական փառաւոր հանդիսիւ բացուեցաւ։ Օգոստափառ Թագուհւոյն ճառախօսութեանը մէջ նշանակութեան արժանի քաղաքական երևելի խօսք մի չկար։ Նորին Վեհափառութիւնը բաւական համարեցաւ բարեմաղթութիւններ միայն ընել վասն մօտաւոր կարգադրութեան Յունաստանի և Ամերիկայի գործոց, և Յոնիական կղզեաց Յունաստանի թող տալուն վրայօք ըրած խօսումները անորոշ և շատ զգուշաւոր էին։

Անգղիոյ և Գաղղիոյ կառավարութեանց մէջեղած բարեկամական կապակցութիւնները օրըստօրէ զօրանալու վերայ են Նաբոլէոն Երրորդին խաղաղասիրական ազդեցութեամբը։

Լոնտոնի տիեզերական Առեւտրահանդէսը շահաղան արտադրութիւններ տանող գաղղիացւոց վարձատրութիւններ յուղարկուեցան յիշեալ մայրաքաղաքէն։ Այս վարձատրութիւնները անցեալ ամսոյ 13ին կիրակի օրը Փարիզի մէջ բաշխուեցան փառաւոր հանդիսիւ, որուն նախագահ նստած էր Նաբոլէոն կայսրը։ Նորին Վեհափառութիւնը այս բարեպատեհ առթիւ պատուական ատենախօսութիւն մի ըրաւ 'ի գովեստ Անգղիոյ ազգին։

"Անգղիոյ մէջ անշուշտ ուշադրութիւն մատուցած և զարմացած պիտի ըլլաք, ըսաւ կայսրը, 'ի վերայ մեծ ազատութեանը, որ տրուած է 'ի մասին յայտարարութեան ամեն կարծեաց. նմանապէս վասն զարգացման ամեն ազգային օգտից. Ուշադրութիւն ըրած պիտի ըլլաք նաև կատարեալ բարեկարգութեանը, որ սաստիկ վիճաբանութեանց մէջ և զուգընթացութեան՝ այսինքն 'ի միասին հետամտութեան (concurrence) վտանգաց մէջ հաստատուն և անփոփոխ կըմնայ։ Վասնզի անգղիական ազատութիւնը կընդունի միշտ զգլխաւոր հիմունքը որոց վերայ հաստատելեն մարդկային ընկերութիւնը և իշխանութիւնը։ Նու այս բանին համար է, որ Անգղիոյ մէջ ազատութիւնը կործանում չպատճառեր այլ կընորոգէ և կըբարւոքէ, իւր ձեռքի բռնածը հրդեհ ձգելու ջահ մի չէ, այլ ճրագ մըն է որ կըլուսաւորէ. և մասնաւոր ձեռնարկութեանց մէջ անհատական առաջարկութիւնները և ջանքը անխոնջ եռանդեամբ 'ի գործ դրուելով, կառավարութեան աշխատութիւնը մեծապէս կըթեթևնայ մինակ չմնալով 'ի զարգացումն ազգի մը կենդանական զօրութեանց։ Ուստի Անգղիոյ մէջ կառավարութիւնը՝ փոխանակ ամեն բան ինքը կարգադրելու, իւրաքանչիւրոյն վերայ կըթողու իւր գործողութեանց պատասխանատուութիւնը"։

Վերջապէս կայսրը յառաջ բերաւ Անգղիոյ առևտրական և քաղաքական վարդապետութիւնները իբրև բարի օրինակ մի, որուն պէտք է հետևիլ։ Նաբոլէոն Երրորդին այս ատենախօսութիւնը մեծապէս գգուեց Մեծին Բրիտանիոյ ազգային պատիւը և գործունէութիւնը. ուստի Անգղիոյ կառավարութիւնը փութացաւ իւր շնորհակալութիւնը մատուցանել 'ի պաշտօնէ. զոր Փարիզի Մօնիթէօր օրագիրը հետևեալ կերպիւ կըհրատարակէ.

"Անգղիոյ վսեմափայլ դեսպանը պատուէր ընկալաւ Լորտ Ռասըլէն 'ի ծանուցանել կայսեր՝ արտաքին գործոց պաշտօնէին, թէ Նորին Վեհափառութեան ատենախօսութիւնը շատ հաճութիւն պատճառեց Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութեանը և թէ ուրախ է տեսնելով որ փոխադարձ յարգանաց և համարման զգացմունքը օրըստօրէ կըզօրացնեն բարեկամութեան կապերը, որով միացուած են այս երկու ազգերը, ինչպէս նաև անոնց կառավարութիւնները"։

Գաղղիոյ կառավարութիւնը այս օրերս խաղաղասիրական առաջարկութիւն մի ըրաւ Ամերիկայի հիւսիսային և հարաւային երկպառակեալ դաշնակցութեանցը։ Այս առաջարկութիւնը, զոր Գաղղիոյ տէրութիւնը մինակ ըրած է, յայտնի չէ թէ ինչ կերպիւ պիտի ընդունուի Ամերիկայի ժողովրդէն։ Գաղղիայի կենցաղագէտ անձինքը կըյուսան թէ սիրով պիտի ընդունուի Վաշինկթընի մէջ. սակայն Անգղիոյ լրագրութեանց գաղափարը հակառակ է այս ակնկալութեանը։

Գաղղիոյ կառավարութիւնը կառաջարկէ Ամերիկացւոց՝ որ (առանց պատերազմէն քաշուելու, որովհետև երկու կողմն ալ օգուտներ կըյուսան անոր շարունակութենէն,) բանախօսութիւններ սկսին ընելու վասն հաշտութեան։ Հիւսիսային և հարաւային դաշնակցութեանց կողմանէ երեսփոխաններ կամ գործակալներ կարգուին այս բանին համար և գումարուին երկու կողմէն ընտրուած և չէզոք հրատարակուած քաղաքի մը մէջ։ Այս ժողովոյն մէջ քննուին երկու կողմանց գանգատները, և հակառակ վիճաբանութիւններ ըլլան 'ի վերայ օգտիցը որոց պատճառաւ զատուած են իրարմէ. և այս կերպիւ, օրինաւոր վիճաբանութիւնը պիտի յաջորդէ այն ամբաստանութեանց, զոր այսօրուան օրս հիւսիսային և հարաւային դաշնակցութիւնները փոխադարձաբար իրարու դէմ կընեն։

Այս ժողովոյն մէջ քննուին և տեսնուին թէ արդեօք վերոյիշեալ օգուտները բոլորովին անկարելի՞ է միաբանել և համաձայնել, թէ արդեօք հարաւային դաշնակցութեան հիւսիսայինէն զատուիլը անհրաժեշտ պայման մըն է կամ թէ միաբան ու հասարակաց կայութեան մը յիշատակները և ամեն կերպ կապակցութիւնները, որոնք Հիւսիսը և Հարաւը դաշնակից մէկ տէրութիւն մի ըրած էին և յաջողութեան ու բարօրութեան ամենէն բարձր աստիճանը հասցուցած էին. այս ամէն բաները արդեօք աւելի զօրաւոր չե՞ն քան զպատճառները, որոնք այս երկու ժողովուրդները իրարու դէմ 'ի պատերազմ մղեցին։

Ահա այսպիսի հաշտական և բարեկամական ոճով գրուած է Գաղղիոյ կառավարութեան խաղաղա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ

Դիմադրական յայտարարութեանց պարոն Յարութիւնի Թ. Յովհաննեանց միջոցաւ թուոց 681եւ682 Արշալուսոյ օրագրի, ընդդէմ յայտարարեալ տեսութեան մերոյ, որ ընկերեաւ պարունակէր զուղիղ անցս անցից եւ զզրաւոր ապացուցութիւնս վաւերական ժողովոյ մերազնէից քաղաքիս (Կալկաթայու) 1861 Դեկտեմբերի 8, ընդդէմ ապօրինաւոր գնացից նոցեւորականաց մերոց Ջուղայու եւ տեղւոյս :

(Շարունակութիւն :)(1)

Այլ, տուաւ նմա արտօնութիւն աւագերիցութեան, փոխանորդականի և գաւառանակութեան. խնդրի առնել զի աւագերիցութիւն նորա տուեալ և հաստատեալ էր նախկին Առաջնորդաւ և իրովարտ անուանութեամբ, բազմօք յառաջ քան զմուտ արդի Առաջնորդին ի Ջուղայ (որպէս և խնդիր հայրապետական խաչագրութեան, նովաւ խակ ի վաղուց կանխեալ յառեան հոգելոյս սրբազան Յովհաննու հայրապետի, և որոյ օրհնեան անդորրծունեայ զկոնդակն թողեալ. (յայսմ վկայէ խորհրդարան սրբոյ Էջմիածնի), որպէս խոստովանի անդրանիկ գրութիւն նորին սրբազան Առաջնորդի առ Աւագերէցն վաղ յառաջ քան կարգաւոր նորա գրութիւն ինչ ի նմանէ. զի եթէ չէր նա տակաւին աւագերէց, ապա որպէս կեղծաւորեցաւ Առաջնորդն առ նովաւ՝ գրելով զնա աւագերէց։ Եւ մանաւանդ՝ թէ կարգեցաւ աւագերէց, չէ՞ր մերժեցաւ բնաւին ի պաշտօնէն առ բերելոյ զամօթ և

(1)Տես լրագրոյս նախընթաց թիւը :

զառաջնորդ խնդրելոյ առ տեղւոյ պաշտօնէին։

Ի սակս փոխանորդութեան, կարեմք ապացուցանել, (որպէս և դէմք գրութեան հեղինակին զնոյն անբանադատ լինել քարոզէ), թէ Առաջնորդն յղեաց իւր ընտրեալ զնա պէտակ անուամբ փոխանորդ իւր(5). որպէս և հեռաստեութիւն աւագերիցու վնասակար պատուոյն և շահու համարեալ, ի նկզբան հրաժարեալ և ի վերջոյ սախարնամբ հարկի յանձն առեալ և պարզապէս յայտնեալ Առաջնորդին. յորմէ և ընթերցեալ շնորհակալութիւն յայտ զրուշաւորին խակ զրախօս հեղինակի։ Թող հնորհ տարեալ ընթերցողի զպատճէն նամակաց Առաջնորդին թուեալ ի 6 Մարտի 1856 ամին։ Նա թէ փոխանորդական մեծարանս զի՞նչ փառք նմա քան նախատինս յապօրինաւոր կառավարութենէ վնասուն և առիթ զրգռման գանձոյն նախանձառուի, որ չկարէ տեսանել զոք ի տեղին պատուաւոր կամ իմաստուն քան զինքն. յոր

(5)Պաշտօն իմն Երեւելի՝ կայանայ վաւերութեամբ եւ ոչ յոկ անուանակոչութեամբ : Առաջնորդն յառկայցեալ կոնդակաւ եւ կնքով չեր հաստատեալ զնա փոխանորդ. ուստի եւ նա չկարէր վարել զնոյն պաշտօն ըստ հարկին . ապացոյց սորին է ի հնուստ սահմանեալ պաշտօն եկեղեցպանին Կալկաթայու ի դիմաց Առաջնորդին ստանալ զպակահաս (մօհրանայ) յամուսնացողէ եւ գրել հրաման քահանայի ի պսակել զնա . որպէս յաւուրս Աւագերիցուն եւ այսր ընթանայ զկարգն ընդդէմ փոխանորդական նախապատուոյն . զորմէ արժան էր Առաջնորդին զգալ եւ ո՛չ փոխանորդին . ո՞ւր մնայ փոխանորդն կողմնակի յայտնեալ նմա եւ խնդրեալ այլ իմն միջոցաւ գրութիւն մի առ նոյն օրինակատարս նորա , կամ լաւ եւս է ասել նախանձաւորաց մերձակայից յայլ իմն վերաբերեալ խոր-

վասն և խաւար պաշտել զնոյ դրականութիւն քաղաքին հաւատացելոյ յինքն զանխախնդք. Թողում և զայն, որոյ ի պատճառս առթատրեալ ամանց ընդ նմա մախանօք առկս անառակ պաշտպանութեան և ծածկելոյ զնորա վնասակարութիւն առնելով յայտնապէս թէ հիման համաձայն մեղ հակառակ էր, յորժամ զԱռաջնորդն երկիցս բացեալ ի վանաց խորհրդածեցաք։

Ի մասին գաւառանակութեան չտեսանեմք վայելչութիւն ինչ շնորհի և պարծանաց. զի տուաւ յԱստուծոյ գաւառն Մովսէսի և յաջորդ հովուապետաց ի հովուել զհոգեւոր խաշինս տանն Իսրայէլի, և որով արածել զնոսա ի վայրի գաւառաց հին և նոր կտակարանաց. մանաւանդ զօրութիւն նոյն չէր ի նիւթական գաւազանի (կամ Փայտեան Հօսէն Գաւառայի) այլ ի խորհրդական յիմնածութեան և Աստուածաբանական ազդու բանս քարոզից, սրտառուչ և հոգեշարժ մերապէս տղէտ անուսից, որպէս չկարծիմ առել, թէ աւագերիցուն բազմօք

հուրդ՝ ապարդիւն բողին. յոյր ընդդէմ հարցանի այժմ բէ զի՞նչ վնաս յայնմ՝ քան բազմապատիկ օգտին վանաց. որպէս օրինակաւ ցուցից զմին կորուստ մեծ. զի եթէ այնպիսի վաւերացեալ կարողագիր իմն ի վանաց տուեալ լինիցէր նմա, ո՛չ ապաքէն նովաւ ի ժամանակի անդ իւրում ջանայր նա ի հանել զմին հարիւր հազար ռուփիս, աւանդեալ ի բարեպաշտ տիկնոջէն կոռնել Յակոբ Պետրոսի, հաւասար բաժանմամբ չորից սրբազան տեղեաց, այն է Էջմիածին, Երուսաղէմ, Ամենափրկչեան վանք եւ կուսանոցն Ջուղայու, բան զոր անխնամ չքացաւ, որչափ եւ կեանք կորբանակալուտ որդւոյն սրախողխող մահուամբ . զի յայտնի է զօձին փուշ՝ Արսենն միայն մարսել կարող է :

նիրական առաջարկութիւնը. որուն յաջողութեանը ամենքը բարեմաղթու են. բայց ամենքը չեն յուսար. յորոց մէկն է Մօրնինկ–Բօստ անուն Լոնտոնի օրագիրը, որ այսպէս կըգրէ.

"Թէեւ յոյս կայ, թէ Ամերիկան ընդունի պիտի Գաղղիոյ կառավարութեան առաջարկութիւնը. քանզի հասարակապետական հպարտութիւնը տակաւին բաւականապէս նուաստացեալ չէ։ Կայսրը իրաւունք ունի կարծելու թէ հարաւային դաշնակցութեան հետ բանախօսութիւններ բանալը՝ միմիայն միջոցն է պատերազմը վերջացնելու. սակայն Հիւսիսային դաշնակցութիւնը կամք չունի բանախօսութիւններ ընել հարաւային ժողովրդոց անկախութիւնը ճանաչելու հիման վերայ։ Ուստի Նափոլէոնին առաջարկութիւնները կանխահաս են. և ինչ պիտի ընէ արդեօք, եթէ անոնք մերժուելու ըլլան։ Նորին կայսերական Վեհափառութիւնը կըցանկայ տեսնել պատերազմին շուտով վերջանալը. բայց իւր ցանկութիւնը և իւր փափագը 'ի դերև պիտի ելլէ։ Անօգուտ է խորհրդածութիւններ ընել կայսեր ապառնի դիտաւորութեանց և գաղափարացը վերայ. սակայն ըստ երևմանց իւր համբերութիւնը վերջին ծայրը հասած է"։

Լոնտոնի Գլօպ լրագիրը ևս կըսէ, թէ "այս առաջարկութիւնը արժանի է ուշադրութեամբ ընդունուելու. թէպէտև չեմք ցաւիր որ Անգղիան մասնակից չեղաւ անոր. վասնզի կարծեմք թէ պատերազմող երկու կողմանց խաղաղութեան վրայօք խօսելու ժամանակը տակաւին չէ հասած"։

Յունաստանի թագաւորական աթոռը նստելու վեհապետական յարմար իշխան մի տակաւին չգտնուեցաւ։ Թէպէտև մեր նախընթաց Տեսութեանը մէջ գրեցինք, եւրոպական լրագիրներէ իմանալով, թէ Սաքս–Քօպուրի Էրնէստ դուքսը յանձնառու եղած է Յունաստանի թագաւոր ըլլալու՝ ըստ առաջարկութեան Եւրոպիոյ մեծ տէրութեանց, սակայն պաշտօնական լուրերէ գիտեմք այսօր, թէ բարձրապատիւ Դուքսը մերժեր է յիշեալ առաջարկութիւնը և ամենևին կամք և հաճութիւն չունի եղեր Յունաց թագաւոր ըլլալ։

Յայտնի է, որ մէկ երկու ամսէ 'ի վեր Աթէնքի առժամանակեայ կառավարութեան կողմանէ հրամանագիրներ յուղարկուեցան Յունաստանի բոլոր՝ այսինքն տասը նահանգները և օտար երկիրները գտնուող հիւպատոսարանաց, որպէսզի բոլոր հելլենացի ազգը քուէարկութեամբ ընտրէ սահմանադրական թագաւոր մի վասն Յունաստանի։ Այս կերպիւ ընդամենը 238,557 քուէարկու գտնուեցաւ թէ՛ Յունաստանի մէջ և թէ՛ օտար երկիրները։ Այս քուէարկուներէն, որոց փոքրիկ թիւը ուշադրութեան արժանի է, 227,371 հոգին Մեծին Բրիտանիոյ Ալֆրէթ իշխանը՝ Յունաստանի թագաւոր ընտրեցին։ Ասոր վերայ Աթէնքի ազգային ժողովը մօտերս հրապարակաւ յայտնեց, թէ բարձրապատիւ արքայազուն Ալֆրէտ իշխանը Յունաստանի սահմանադրական թագաւոր է հելլենացի ժողովրդեան վեհապետական կամաց զօրութեամբը և հրաւիրեց առժամանակեայ կառավարութիւնը, որ հարկաւոր միջոցները 'ի գործ դնէ ընդունել տալու համար զյիշեալ թագաւորական գահը Նորին Բարձրութենէն։ Այս յայտարարութիւնը Աթէնքի Անգղիոյ արտաքոյ կարգի դեսպանին ծանուցին. բայց Նորին Վսեմութիւնը խիստ քաղաքավարական կերպիւ իմացուց թէ անկարելի է որ Ալֆրէտ իշխանը Հելլենացւոց այս ընտրութիւնը ընդունի։

Վերջապէս, ահա այսօրինակ տարտամ և անորոշ վիճակի մը մէջ կըգտնուին Յունաստանի գործքերը. որոց օր յառաջ լմըննալը փափագելի է վասն բարեկարգութեան և յաջողութեան յիշեալ երկրին. ուր աւազակութիւնը և անիշխանութիւնը դժբաղդաբար մեծ քայլերով յառաջ կերթան.

Բոլոնիայի մէջ արիւնահեղ խռովութիւն մի ծագեցաւ 'ի պատճառս զինուորագրութեան, որ տասը տարիէ 'ի վեր 'ի գործ դրուած չէր. Ժողովրդեան մէկ մասը՝ խոհեմութիւնը ձեռքէ ձգելով, ուզեցին դէմ դնել կայսերական այս հրամանին և յարձակեցան Ռուս զօրագնդաց վերայ. որով արիւնահեղ կռիւներ տեղի ունեցան շատ քաղաքաց մէջ։ Վարշաւայի ուսանողները՝ նմանապէս պարկեշտ բոլոնիացիները չմիաւորուեցան խռովարարաց հետ, որոնք քաղաքներէն մեկնեցան և դաշտերը կըբնակին։ Բոլոնիայի փոխարքայ բարձրապատիւ կայսերազուն Կոստանդիանոս Մեծ–Դուքսը ամեն հարկաւոր միջոցները շուտով 'ի գործ դրաւ այս խռովութիւնը, կամ լաւ ևս է ասել՝ այս ապստամբութիւնը զսպելու։ Կըհաստատեն թէ Նորին Բարձրութիւնը 50 հազարի չափ օժանդակ զօրք խնդրեր է Բեդէրսպուրկէն. որոնք պիտի չուշանան հասնելու։

Կովկասեան նահանգաց փոխարքայ Պարեաթինսքիյ իշխանը՝ 'ի պատճառս իւր անձնական տկարութեանը, այս գերագոյն պաշտօնէն հրաժարելով, անոր յաջորդեց կայսերազուն բարձրապատիւ Միքայէլ Նիքոլայեվիչ մեծ իշխանը, որ՝ ինչպէս յայտնի է, այժմեան օգոստափառ կայսեր եղբայրն է։

Աղէքսանդրիայէն Յունուարի 24էն կըգրեն.

Ցաւալի դէպք մի պատահեցաւ ասոր անցեալ ուրբաթ օրը, որ մեծ ազդեցութիւն պատճառեց քաղաքիս եւրոպացւոց վերայ։ Սուէզի պարանոյին վարչութեան գաղղիացի գործակալներէն մէկը՝ մօսիւ Քօնսէյլ անուն, ձիով կըվերադառնար Աղէքսանդրիա, և նեղ ու ցեխոտ ճանապարհի մը մէջ քաղաքին գիշերապահ զօրագնդին (զօլ) դէմառ դէմ հանդիպելով, խոյս իւր ձին մէկ կողմը կըքշէ ցեխին մէջ, և առանց դիտաւորութեան կըցայտէ ցեխը յիշեալ զօրագնդին մէկ մարդուն վերայ։ Այս դէպքէն խռովութիւն մի կըծագի և աղմաշալախ զինուորը ձիուն մօտենալով՝ դաւաղանաւ մի այնպիսի սաստիկ հարուած մի կուտայ, որ խեղճ կենդանին կըտապալի, իւր երկու ոտիցը վերայ կըկանգնի և տղմին մէջ կըձգէ իւր տէրը։ Մօսիւ Քօնսէյլ խղճալի վիճակի մը մէջ ճահիճէն (պաթագ) ելլելով և այլ յայլմէ եղեալ, կըմօտենայ յանցաւոր զինուորին և ապտակ մի կուտայ անոր։ Յանկարծ բոլոր զօրագունդը՝ իւր հրամանատարէն գըրգռեալ, կըյարձակի դժբաղդ գաղղիացւոյն վերայ. ոտքի տակ կառնու և գանակոծ կընէ զնա. և յետոյ պարանոցը չուանով և երեսը տղմին մէջ կըքաշէ կըտանի զնա մինչև 'ի Զափթիէն։ Ճանապարհին եւրոպացիք ոմանք այս բարբարոսական գործքը տեսնելով, ուզեցին միջամուխ ըլլալ և ազատել մօսիւ Քօնսէյլը. բայց իրենք ևս գանակոծ եղան և հալածուեցան ոչ միայն 'ի զինուորաց. այլև 'ի բոլոր մահմետական ժողովրդէն։

Այսպիսի դատապարտելի եղելութիւն մի՝ հարկ էր որ անմիջապէս և սաստկապէս պատժուի, ո՛չ վասն եղելութեանը ըստ ինքեան, այլ վասն անոր վտանգաւոր հետևանացը 'ի մասին ապահովութեան Եւրոպացւոց։

Ուստի մօսիւ տը Պօվալ Գաղղիոյ ընդհանուր հիւպատոսը անմիջապէս լուր յուղարկեց հեռագրական դծիւ 'ի Գահիրէ. և հետևեալ օրը բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշան փութացաւ Աղէքսանդրիա գալու. ուր յանցաւոր զինուորաց պատիժը հետևեալ կերպիւ տրուեցաւ։

Գիշերապահ զօրագնդին հրամանատար պաշտօնակալը իւր աստիճանէն զրկուեցաւ և շղթայակապ Գաղղիոյ հիւպատոսարանին առջև հրապարակը մէկ ժամ մնաց յանցաւոր զինուորաց հետ, որոնք նմանապէս շղթաներով կապուած էին։ Մէկ ժամէն ետև այս ամեն դատապարտեալները, որոց վերայ հետևակ զօրաց գունդ մի կըհսկէր, յուղարկուեցան երկաթուղւոյն կայարանը. ուսկից նաւը դրուեցան և Սուտան աքսորուեցան։

Այս արժանաւոր և փառաւոր հատուցմէն ետև, Գաղղիոյ ընդհանուր հիւպատոսը իւր պատուհանը ելաւ և բոլոր Եւրոպացիները սկսան աղաղակել և ասել, Կեցցէ Իսմայիլ փաշան, Կեցցէ Գաղղիան, Կեցցէ մօսիւ տը Պօվալ։

[illegible] 692 թուոյն մէջ փոքրիկ տեղեկութիւն

վճարեալ լոկ ամենաբաւական գաւազանաւ շնորհացն Աստուծոյ. յոր ընդդէմ և ոմանք յանէրկիւղից (եթէ չէ օրէնաւոր ի Սաղաւկեցւոց ժամանակն) ընկալեալ զնախատինս առ Աստուած ընդդէմ զնոցին չինչպյինն յօգուտ հոգւոյ իւրեանց և չմարթացեալ ի ժամուն առնուլ զվրէժն անիրաւի. զոր այսօր առնել ժրանան, պատրաստելով զորդունս անձեռ կերակուր անշէջ հրոյն գեհենոյն. (որոց անուանքն ընդ ապացուցութեամբք գործոյ զկ՛թ ի ժամանակի, ի լոյս ընծայեսցին առ պարծանս արդի խրոխտանաց նոցին։ Եւ մանաւանդ երբ ընկալաւ նա զգաւազանն, հազիւ վարէր ի գործս, և այն իսկ հարկադրանօք ստորին քահանայից մինչ յաւեմսրանելն ածէին առ նա։

Ցաղագս նշանաւորեալ չքանչանաց, չկարէ ոք ասել թէ նամակաւ և հաճութեամբ յանձն է առեալ զայնս և կամ գործեալ ինչ ներհակ պատուոյ նոցին, կամ ոչ փոխարինեալ զշնորհակալութիւնս և կամ զփոխադարձ ապաշահարկութիւնս իւր առ տուողն շնորհի, զորոց թէպէտ չէ անդէտ հեղինակն, թող ևս զկրտսերին տեսցէ զպատճէնս սրբազան Հօրն իւրով գրչաւ առ Աւագերէցն ի 1855 ամի Նոյեմբեր 28։

«Դուք թէպէտ ըստ խոնարհութեան ձերոյ յայտ առնէք զանարժանութիւն ձեր սակս խաչընկալութեան պարգևին, սակայն մեք իսկապէս արժանի համարեցաք զձեզ Հայրապետական պարգևի, ըստորում ծառն ի պտղոյ տնտի ծանուցեալ նաև ասլն"։(6)

Վաղուրեմն զգացեալ, ի փորձոյ, աւագերիցուն, ասէր (որպէս յուսուրս իսկ ընկալման պարգևին ի բնմբասցութեան յեկեղեցին) թէ ընաւքս պյաքմի տաուէր առաքինութեան՝ վասնզ թակարդն իսկապէս պատուոյ և հոգւոյ անձին։ Արդարև եղեւն զոր մարգարէացաւ և սա՛ր միշտ. թո՛ղ զայն, որ զպարգևն չկրէր ի հասարակի, այլ քանիցս ի տարւոջ, յաւուրս նշանաւորս. խմ Ջրօրհնեաց, Զատկի, ի տօնի հոգեւոյս Ներսիսի, օգոստափառ կայսեր և թագուհւոյ եալխուլոլոյի, ի պատիւ եկեղեցաւոյն և վասն օրհնելոյ զպարգևատուսն. այլ թէ նմանիք համապազօր կրեալն և կրեն զայնս ի լանջի և հեծեալ ի ձի ճոճեն յայս կոյս և յայն կոյս ի հրապարակի փողոցաց, տալով տանել ի ձեռն սարկաւագաց առաջի և զգաւազանն, ըստ օրինակի տէր Մարտիրոս հարապատին, այն յատուկ է շնորհ վարչութեան ի Ջուղայ։

Խօսի հեղինակն զճոխութենէ իբրև յետան կրից.(7) այլ չառնէ որոշումն թէ ո՛չ ամենեքումբք, որոց կիրք սրեալ է յետանաւ շնորհաց պատուիրանացն Աստուծոյ և ունեցեալ են միշտ զճոխութիւն քրտնաջանաւ, այլ յանձնարկել պարտ էր յաւէտ յէրքն, որ ըստ երբեմնական զրութեան իւրոյ կարօտ և մերկ, թէև այսօր յանկարծուստ յաջողմամբ կոյր բաղդի, վերացեալ ի հեղեղուկ փառս ճոխութեան, առաւել մեծագին զօտին և

(7)Սոյն այս հռոմբաւ պիտակ ճոխութեանն էր, որ բմրեցոյց զայս հեռաւորաց եւ մերձաւորաց վստահամից, եւ խթան եղեալ ոմանց բշնամութիւն հոգեկործան. մինչ երբ ունէր եւս՝ առաքինի վաստակոց եւ քրտանց էր պտուղ եւ ոչ ըստ ոմանց կողոպտմանց։

անդամանդեայ ծանրագին մատանին ընդ մէջ և ի մատն կրելով և զոտնն՝ իբրև պալատի իշխանաւորաց, ճոխացուցեալ ամենայն զարդուք և չքեղութեամբ և յերկիւղէ անկմանն անդրէն ի վիճակ դառն առաջին, ճիգն թափէ մեռուցանել զայլս և կենդանի ունել զինքն։ Ահա այս է յետանն, որ՛չ դրչի և կրից հեղինակին. զորմէ խօսի փորձիւ վիճակին, թէ ո՛չ աւագերէցն բաւականին ճոխացեալ էր ի վաղնջուց և այնու իսկ մանաւանդ բարեպաշտ զօտին և զկարասիս տանն Ջուղայու՝ ապաստանեալ տէր Մարտիրոս կարծեցեալ բարեկամին. ուստի եթէ լինէր նորա ունակութեամբն պաշտպանեալ, ի սկզբանն չկարէր խոնարհութեան և կրօնի սքեմին ընդունակ աշակերտել, ընտրելով միշտ որպէս և այժմ զմաքուր և զհասարակի կեանս. և ոչ ըստ ոմանց՝ զձնաւորութեան ցանկացող զինքն փառաւորելոյ յաչս տեսողաց (որ ընդդէմ ճոխութեան համարի յետան վաստակութեան), զորմէ թո՛ղ այլք վկայեսցեն. մանաւանդ թէ զձնաւորութիւն նորին չէ՛ լեալ միշտ օգտուն հասարակաց։ Ահա օրինակ քեզ՝ յերեկեանն գործ. տալ բերելն յԱնգղիոյ մեծագին և պատուական ժամացոյց վասն Ջուղայու վանաց, և մինչ ընթերցեալ յԱռաջնորդէն թէ վտանգաւոր էր վասն տեղւոյն, և թէ բարեգոյն էր նորին արժէիւք տալ փոխել անդ զտարերկրեայ խողովակն ջրբուղխից (քարեզք), կի տրամադրութեամբ զժամացոյցն փաճառէ կրկին, (8) և մինչ խորհի զհանդերձանս հօրն կատարել, հասա

(8)Դնեցաւ ժամացոյցն վասն Դարու եկեղեցւոյ, ուր այժմ ի պարծանս ժողովրդեան եւ ի խնդութիւն մեր կանգնեալ ի զանգակատան, փառաւորէ զեկեղեցին եւ բազխէ օգուտ կարօտաւորաց։

(6)Երբ ծառն ծանուցեալ բարի, զի՛արդ պտուղն դոռն, երբ ոչ բունաւորեալ արտաքին եւ ներքին բշնամեօք։

մի տուինք մեծարգոյ մօսիւ Ն․ Մալուֆին աշխատասիրած Թուրքերէնէ 'ի գաղղիերէն բառարանին վերայ, որ նուիրուած է Կ․ Պօլսոյ Անգղիոյ դեսպան վսեմափայլ սըր Հէնրի Լ․ Պիւլվէրին ։ Ըհաւասիկ այս նուիրման վերաբերեալ համառօտ և իմաստալից խօսքին թարգմանութիւնը, որ հրատարակուած է յիշեալ պատուական գործոյն ճակատը ։

Վսեմափայլ Տէ՛ր,

Կը համարձակիմ նուիրել ձեզ առաջիկայ բառարանս, քաջալերեալ 'ի բարեսէր վեհանձն զգացմանց ձերոց, որ գիտակցին ատոկմանս երևելի կը հանդիսացնեն զձեզ և որ ամեն տեղ ջերմեռանդ համակրութիւններ կը գտցայընեն ձեր ազնուական անձին համար։ Ձեր անուան պաշտպանութեանը ներքև դնելով այս աշխատասիրութիւնս՝ չունեցած արժանաւորութիւնը այս կերպիւ կուտամ անոր ։ Իբրև մատենագիր՝ խորագոյնին գիտողի հանդիսացայք դուք, նմանապէս հաւատարիմ և ճարտարախօս նկարագրող, խակ իբրև քաղաքագէտ՝ ամենէն դըժուար պաշտօններու մէջ այնպիսի հաղուագիւտ յատկութեանց ապացոյցներ տուիք, որոնք կը դասեն զձեզ 'ի կարգս վսեմագոյն գիտնոյն անձանց, որով իրաւամբ կը պարծենայ ձեր հայրենիքը ։

Երկին են պատճառները իմ այս հրապարակական յայտարարութեանս ։ Առաջինը՝ իմ ակնածական երախտագիտութիւնս է, տպաւորեալ սրտիս մէջ վասն այնչափ բարերարութեանց ընդունելոյ, և վստահութիւնը որով հաճեցայք պատուել զիս որչափ ժամանակ որ ձեր վսեմութեան անձին յառկացեալ պաշտօնիւ մը կը ծառայէի ձեզ։ Երկրորդ պատճառն է ձեր հզօր հովանաւորութիւնը վասն օսմանեան կայսրութեան՝ որ մեծապէս արժանի է ճշմարիտ կենդաղախալէտ անձանց խնամոյը, և ձեր փութաջան յառաջադիմութիւնը Թուրքերէնի մէջ։

Այս ուսումը, որուն վերայ ձեր նախորդները ամենևին հոգ չտարին և որ մեծամեծ դժուարութիւններով լեցուն է, ձեր սրամտութեանը առջև խաղալիկ կամ զբօսանք մի կը համարուի ։ Ձեր իմացական սքանչելի զօրութիւնը շուտով կը ցուցնէ ձեզ զԹելը, որ կառաջնորդէ յիշեալ լեզուին դժուարութեանց Լաբիւրինթոսին մէջ։ որով և զարմանալի կորովամտութիւնը աշակերտին միշտ չլինթեց զվարձառութիւնը վարժապետին։

Ակնկալութեամբ թէ պիտի չմերժէք իմ մեծ երախտագիտութեանս այս տկար հարկը, կաղաչեմ հաճեցարուք ընդունիլ միանգամայն զհաւաստիս բարձր համարմանս, խորին յարգանաց և անայլայլելի ակնածական սիրոյս, որով պատիւ անձինս համարիմ միշտ

Ամենախոնարհ ծառայ ձեր,

Ն․ ՄԱԼՈՒՖ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Կոստանդնուպոլսոյ Հայ կղերին գլխաւոր անդամներէն բաղկացեալ պատգամաւորութիւն մի մտերս Բարձրագոյն Դուռը գացեր և արտաքին գործոց տեսուչ՝ բարձրապատիւ Ալի փաշայէն ամենախոնարհաբար տեղեկութիւններ խնդրեր է 'ի մասին ազգային կանոնադրութեան, որ պիտի վաւերանար 'ի Նորին կայսերական Վեհափառութենէ ։

Մ***ի լրագիրը իւր թուոյն մէջ՝ որ 'ի 26 Յունուարի, հետևեալ կերպիւ կը պատմէ այս պատգամաւորութեան պարագաները ։

Անցեալ շաբաթ օրը մայրաքաղաքիս ամեն եկեղեցեաց քարոզիչ վարդապետներն և աւագ քահանաները Պատրիարքարան գումարուեցան, և ազգային ներկայ անկարգ և տարտամ վիճակին վրայ խորհելով՝ որոշեցին կղերական պատգամաւորութիւն մը ղրկել Բարձրագոյն Դուռը և կայսերական բարեխնամ կառավարութեան գթութիւնը հայցել։

Այս որոշմանը համեմատ, չորեքշաբթի օրը գերապատիւ Տեղապահ սրբազան հայրը, գեր․ Ներսէս եպիսկոպոսը, սուրբ Երուսաղէմայ Աթոռոյն փոխանորդ արժանապատիւ Սահակ վարդապետը, ուրիշ երկու վարդապետ, և ութ ալ աւագ քահանայք, արտաքին գործոց պաշտօնեայ բարձրապատիւ Ալի փաշային ներկայացեր, և Հայ կղերին խնդրուածքը յայտներ են ։

Բարձրապատիւ Ալի փաշան իւր ջատագովական մարդասիրութեանը համեմատ պատուաւոր ընդունելութիւն մը ըրեր է արժանապատիւ պատգամաւորներուն, և կայսերական կառավարութեան ազգիս վրայ ունեցած հայրական անդուլ խնամոյն և հոգածութեանցը արժանի յայտեր տալով՝ խոստացեր է մինչև յառաջիկայ երկուշաբթի օրը վերջնական որոշում մը հաղորդել։

Վան քաղաքին Սուրբ կոչուած գեղին վանուց Տ․ Յարութիւն քահանայն քանի մի ամիս յառաջ Կոստանդնուպօլիս կու գայ, անկէց սուրբ Երուսաղէմ ուխտի երթալու համար ։ Իրեն հետ ունէր վանեցի տիրացու Յօհաննէս անուամբ դպիր մի, որ իբրև սպասաւոր միատեղ Երուսաղէմ պիտի երթար։ Ասոնք Գում-Գաբուի կողմերը ժամանակ մը բնակելով, որ և է դիպուածով մի կը հասկցուի թէ տիրացու Յօհաննէսը իգական սեռին կը վերաբերի և անունը Հոիփսիմէ է ։ Ազգային վարչութիւնը թէ՛ զքահանայն և թէ՛ իւր ծպտեալ դպիրը սուրբ Փրկչի հիւանդանոցը կը ղրկէ և հարկաւոր եղած հարցաքննութիւնը կընէ, քահանային ի՛նչ ատտիճան յանցաւոր ըլլալը հասկնալու համար ։

Մինչև այս կէտը խնդիրը պարզ է ․ սակայն կերևի թէ ազգային վարչութիւնը՝ քահանային յանցաւորութիւնը իմանալու համար, ուղեր է նախ՝ աղջկան անարատ կոյս կամ ապականեալ ըլլալը հասկնալ։ Այս դժուար և գայթակղական քննութենէն կարծեաց անհամաձայնութիւն և երկպառակութիւն կը ծագի 'ի մէջ Հայ բժշկաց ։ Մէկը կըսէ թէ կոյս է, միւսը կըսէ թէ ապականեալ է, վերջապէս երկպառակութիւնը կամ լաւ ևս է ասել խռովութիւնը կըմեծնայ ․ իրարու պատուոյ, թէ՛ բանիւ, բերանոյ և թէ լրագրութեան միջոցաւ կը դպչին։ Ազգային վարչութիւնը արժան կը համարի իւր ատենապետին, (ըստորում բժիշկ է՚) քննութեանը վերայ յաւելցնել ոստիկանութեան պաշտօնատան բժշկաց այցելութիւնը, որոցմէ մէկը Հայ և միւսը մահմետական է․ և այս կերպիւ Հռիփսիմէին կոյս աղջիկ չըլլալը կը հաստատուի։ այց չեմք գիտեր թէ այս բանը բաւակա՞ն է տէր Յարութիւն քահանային յանցաւոր ըլլալը հաստատելու, եւ միթէ չի՞կրնար սնգել դարձեալ թե ինքը այս մեղաց տէրը չէ և թէ ապականեալ աղջկան հետ հաղորդակցութիւն չէ ունեցեր ։ Օ՛հարդ և իցէ, մեր կողմանէ մեծապէս կը ցաւիմք տեսնելով՝ որ այս գործոյն գայթակղութիւնը, դժբաղդաբար, ևս առաւել ծանրացեր է աղջկան մը կուսութեան մանրախոյզ քննութեանը վըրայօք եղած բանակռուութեամբը, և Կ․ Պօլսոյ ազգային լրագրի մը մէջ երկար ու պաշտօնական պատմութեամբը ։ Նւ որ աւելի աղէտալի է, կըլսեմք թէ երկպառակութիւնը ազգին մէջ աւելցեր է այս ցաւալի գործոյն պատճառաւ ․ այնինչ ամեն մարդ գիտէ թէ Ազգը միաբանութեան և եղբայրսիրութեն միայն կարօտ է իւր զանազան բարոյական վէրացը դարման տանելու և բարեկրթութեան մէջ յառաջանալու համար ։

ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅՆ

Իզմիրի Հայոց ազգային ժողովը երեսփոխանաց ժողովոյն քուէարկութեամբը անցեալ շաբթու կազմուեցաւ ։ Ըհաւասիկ ընտրեալ անդամոց ցուցակը ․

Պարոնայք

Սիմօն Վէմեան,
Սարգիս տիրացու Կարապետեան,
Յակոբ Վարպետեան,
Խաչատուր Եղիազարեան,
Յարութիւն Սըվազլըեան,
Յօհաննէս Սիմօնեան,
Եւետիս Պօյաճեան․
Կարապետ Ղահինեան,
Յակոբ Եղաճանեան,
Պետրոս Եղասիեան,
Ղազարոս Յօհանեան,
Ստեփան Ճշմարտախօսեան ։

Թէպէտև կարծեաց տարաձայնութիւններ տեղի ունեցան 'ի մասին ճշդիւ գործադրութեան ազգային Սահմանադրութեան ․ նմանապէս երկպառակութիւններ ու կուսակցութիւններ ևս կազմուեցան, որոնք անբաժանելի են սահմանադրական վարչութենէ մը՝ այսու ամենայնիւ քուէից առաւելութիւնը և երեսփոխանական ժողովոյն մեծարգոյ ատենապետին խաղաղասիրական յորդորանքը առայժմ ամենայն ինչ կարգադրեցին ։

Քաղաքական ժողովը՝ իւր դիւանը կազմելէ ետև հոգ պիտի տանի օժանդակ խորհուրդները կարգադրելու ըստ տնօրէնութեան Սահմանադրութեան ։

Թող ներուի մեզ այստեղ յուշ ածել թէ՛ Քաղաքական ժողովոյն յարգոյ անդամոցը և թէ՛ անոնց հակառակորդացը, թէ ճշմարիտ ազգասիրութիւնը կը պահանջէ որ իրարու դէմ ունեցած մեր անձնական կիրքը և ատելութիւնը յօժարամիտ զոհեմք ազգին օգտիցը ու անոր յառաջադիմութեանը, առանց ազգային գործոց ընթացքին արգելք ըլլալու՝ մեր հակառակորդաց ձեռքով կատարուելուն համար ։

Յայտնի է որ բամպակի նուազութիւնը Անգղիոյ գործաւորաց մէկ մեծ մասը յետին աղքատութեան և կարօտութեան մէջ թողուց ։ Անգղիական մարդասիրութիւնը փութացաւ թէ՛ Մեծին Բրիտանիոյ մէջ և թէ՛ օտար երկիրներու մէջ դրամական օգնութիւն ժողովել յիշեալ կարօտելոց համար ։ Իզմիրի մէջ, Անգղիացիներէն 'ի զատ Յոյները ու Տաճիկները ևս մասնակից եղան այս մարդասիրական կամաւոր ողորմութեանը, իւրաքանչիւրոք ըստ իւր կարեաց, գումար մի դրամոց մատուցանելով ։

Իզմիրի Հայերէն ոմանք, չուզելով որ մեր ազգն ալ անմասն գտնուի այս բարեգործութենէն, յօժարամիտ հաճեցան իրենց սրտէն բղխածը նուիրելու ։

նէ յիր վերայ պատասխան հալածմանն ։

Ի խմբագրականին թէ «Տուն, կին և զաւակունս սանձ դնեն կրից մարդոյ վասն ոչ ընդարձակ արշաւելոյ յասպարէզ կամապաշտութեան Եւայլն»։ Առ այս ասեմք, ո՞ր զօյավոր խոկան, բազմօք լինին յերկրուղէ պատժոյ և արդար վրէժխնդրութեանն Աստուծոյ, զի ոչ չէք սանձ պատուիրանի չնորհաց, անդ է և տեսանել զգազանութիւն կատաղի, որում ո՛չ կին և ո՛չ զաւակունք բաւեն ի զսպել, որպէս բազում անգամ պատահեալ խակ և խակ անպարտ զոհումն կնոջ և զաւակաց՝ անիրաւութեամբ սուն ։ Թերևս կամք էր հեղինակին ասել զոր այլ ընդ այլոյ ծածկէ, եթէ առաքելոյն կնաւ և զաւակօք կապեալ իցէր ընդ Ջուղայու, ըստ այլոց ոմանց, յորոց ընկալաք գիր նզովից ի չխօսելոյ ինչ ընդդէմ՝ ասնէր և նա այնպէս որպէս գերի մեր․ և միթէ սոյն այս ասորսուս երկիւղի չէ՞ր, որ առիպեաց ոմանց ընդդէմ ճշմարիտ և զրաւոր խոստովանութեանց յետս ի փախած իւրեանց դառնալ․ և այս խակ մի՞հ երկիւղի էր, որ զաղքատրս հիւրանոցի ազգիս սարսեցոյց սովամամբ ի ձեռնադրութիւն բողոքագրոյն ներհակ կոչման, զի եթէ ոչ գրեցէք, ասէ, զգերդաստանս ձեր լլկեն ի Ջուղայ, թո՛ղ զայն, որ ոմանք օտարականք և անկախք Ջուղայու, որոց 22 ասուիի տալովառին զստորագրութիւն և զանուանս նոյին ի յաւելորդութիւն ձայնի ։ Նաև սոյն այս տագնապ երկիւղի էր, որ եա յօրինել զկեղծապատում ծնունդով գրեանս ի Ջուղայ ստորագրութեամբ բազմաց և տալով մեզ այսր՝ ի սուտ զճշմարտութիւն․ որպէս ոմանք զկնի յայտնեցին զհանգամանս լինելութեան և զստորագրութիւն իւրեանց յերկիւղէ և ակամայ ստորագրութեամբ, որպէս ունիմք ապացոյցն ի ձեռին ։

Առ այն թէ, «Որչափ ի փառս և ի պատիւ վերաժամանեալ ի յառաջադիմութիւն եկեղեցւոյ, այնչափ և մեծանայր և աճէր դառնութիւն սրտի նորա յապագայս մի ոք քահանայի(9) միայն յամենայն ի փառս, ի պատիւս, յարտօնութիւնս լինելոյ զուգափայլ և հաւասարակից ընդ ինքեան, նոյն քահանայն էր տէր Մարտիրոս տէր Յովակիմեան․․․․ որ յամի 1845 յ59 ի ներքոյ իշխանութեան իւրոյ եղեալ էր ստորադաս վիճակաւոր քահանայ Կալկաթու Եւայլն»։

Պատասխան չաղակրատանացն խոկոյն ընկալցիս ի ստորև յառաջեկելի բանիւք և նորօք հերքին փաստք յերիւրանացն առանց ստորագրութեան յատուկ բանից։

Ի կեղծն թէ, «Յորժամ վիճակաւորեցաւ․․․․ Թաղէոս արքեպիսկոպոս՝ Աստուծոյ ի Ջուղայ․․․ ականատես էր տէր Մարտիրոսին, խակ միւսոյն զանուն միայն լուեալ էր ։ Աւագ քահանայն Կալկաթու ունէր և կալուածոյ բարեկամութիւն ընդ տէր Մարտիրոսին, որ ծանօթացոյց զնա Առաջնորդին որպէս մարդ գործունեայ, կարող առնելոյ զմեծամեծս յօգուտ ազգի Եւայլն»։

Մ․ Խ․ Յ․Հովհաննեան ։

(Տարունակեսցի ։)

(9) Ուրանայն զփեսայութիւն տէր Մարտիրոսի, օգուտ համարէ ի ջատագովութեան իւրում, զի մի ընթերցողք իրական պատճառս առնուցուն ի շնորհուկն հարկադիր ստիպանաց սիրոյ քեռն․ առ որ իրաւանամբ օրինակաւս յարմարել, քէ բազմութիւն ընտանեաց քաջ նիզակակից առն ։

Ըհաւասիկ այս յարգոյ անձանց անուանքը ․

Պարոնայք ․	Օսմանեան լիրա․
Մահտեսի Յակոբ Սարգսլեան	10
Յակոբ Վարպետեան	3
Մահտեսի Յակոբ Մ․ Եսայեան . .	2
Սարգիս Կոստանդեան.	2
Գուկաս Գ․ Պազգազարեան	1

Զմիւռնացի յարգոյ պարոն Յարութիւն Տէտէեան ուսումնական երիտասարդը, որ իւր գրագիտական զանազան աշխատասիրութիւններովը ծանօթ է ուսումնասիրաց ազգիս, մտերս նոր թատերգութիւն մի եւս գաղղիարէնէ թարգմանելով տպագրեց իւր գործարանին մէջ 'ի վայելս ազգային մանկանց ։

Այս պատուական թատերգութիւնը, որ Քաբելէն Հօվ–արդ կոչուի, Աղէքսանդր Տիւմային գործն է բաժանեալ 'ի հինգ արարուածս և յութն պատկերս ․ Թարգմանութիւնը ամենայն ուշադրութեամբ և մաքուր աշխարհաբառ լեզուով եղած է . ուստի քաջայոյս եմք թէ եռանդուն սիրով պիտի ընդունուի ուսումնասէր հասարակութենէ ․

— Յարգոյ Տէտէեան Ստեփան աղան՝ Իզմիրի մէջ Բաղմավիպին գործակալութեանը յանձնառու եղած ըլլալով, ով որ կըցանկայ՝ կրնայ անոր միջնորդութեամբը բաժանորդ գրուիլ յիշեալ ամսական բանասիրական տետրակին ․ որուն տարեկան գինը ութ ֆրանք է, կանխիկ վճարելի ․

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Օսմանեան տէրութեան մէջ հրատարակեալ լրագրաց:

Բարձրագոյն Դուռը, յանկալով կատարեալ կերպիւ գաղրեցնել անձնական կշտամբանքը և յարձակումները, զորս շատ լրագրութիւններ յաճախապէս կըհրատարակեն իրենց էջերուն մէջ՝ 'ի նախատինս արժանաւորութեան տպագրութեան և առ ոչինչ համարելով զայրգանքը զոր կըպատճառէին ունենալ վասն հասարակութեան, Բարձրագոյն Դուռը, կըսեմք, յատուկ պաշտամբ վճռեց, թէ այսօրէն սկսեալ արգիլեալէ լրագրութեանց իրարու հետ այնպիսի բանակռուութիւններ ընել, որոյ ներթական ընդհանուր օգտից չվերաբերիր, և տպագրութեան վերայ եղած կանոնադրութեան սահմանաց մէջ ամփոփեալ չըլլալէ 'ի զատ, անձնականի կըդպչի և մասնաւոր գործոց վերայ կըխօսի ։

Յանդիմանական ազդարարութեան (avertissement) վերայօք սահմանեալ պատիժը պիտի տրուի որչափ է լրագրի, առանց խտրութեան, եթէ առաջինկայ ուղղման դէմ օրինազանց գտնուելու ըլլայ ։

Բարձրագոյն Դուռն, 31 Յունուար 1863 ։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ ․ 6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

Թուրքաստանի ազգային Դրամանոյին հիմնադիրները, ինչպէս յայտնի է, անգղիացի և գաղղիացի հարուստ ու երեւելի անձինք են ․ որոց գործակալները Կ․ Պոլիս էին և անցեալ շաբթու մեկնեցան, յիշեալ դրամական հաստատութեան վերաբերեալ կայսերական հրովարտակը, և ուրիշ կարեւոր պայմանագրութիւնները հետերնին տանելով:

Օսմանեան Դրամանոցը (Ottoman Bank), որ պիտի միաւորուի այս նոր հաստատուելի Դրամանոյին հետ, 1 միլիոն 500 հազար լիրա ոսկերէն դրամագլուխ պիտի գնէ, կըսեն, իւր բաժնին համար, և իւր գլխաւոր գործակալները՝ մի և նոյն կամ աւելի մեծ պաշտօններով, նոր Դրամանոցը պիտի անցնին ․

Այս երեւելի հաստատութեան տեղը Կոստանդնուպոլիս պիտի ըլլայ ․ բայց 'ի դիւրութիւն վաճառականաց, Գաղաթիայի մէջ եւս ճիւղ մի պիտի ունենայ հաւանականաբար ։ Կըհաստատեն թէ Թուրքաստանի ազգային Դրամանոցը՝ ըստ պայմանագրութեան, երեսուն տարի պիտի տեւէ ։ Անոր գլխաւոր կառավարիչը Բարձրագոյն Դուռը պիտի ընտրէ ․ նմանապէս ընդհանուր տեսուչ մի պիտի դնէ, որուն յատուկ պաշտօնը պիտի ըլլայ հսկել 'ի վերայ գումարաց, զորս Թուրքաստանի Դրամանոցը պիտի ժողովէ 'ի հաշիւ տէրութեան ։

Ընդհանրապէս կըյուսացուի թէ այս նոր Դրամանոցը առաջիկայ Ապրիլ ամսոյն մէջ կարող պիտի ըլլայ իւր գործողութիւնները սկսիլ:

—Կայսերական հրովարտակաւ հետեւեալ փոփոխութիւնները 'ի գործ դրուեցան ․

Արդարութեան բարձրագոյն ժողովոյն նախագահ Ֆուատ փաշան պատերազմի պաշտօնեայ անուանեցաւ ։

Դարդանէլի նախորդ կառավարիչ Հասան փաշային Ֆիլիպէի կառավարչի պաշտօնը յանձնուեցաւ ։

Ըռետրական գործոց պաշտօնեայ Սավֆէթ էֆէնտին՝ Արդարութեան բարձրագոյն ժողովոյն նախագահ կարգեցաւ միշիրութեան աստիճանաւ ․

Բարձրագոյն ժողովոյն անդամ Էթհէմ փաշան առեւտրական գործոց պաշտօնեայ անուանեցաւ ։

Խարբերդի նախորդ կառավարիչ Իսմայիլ փաշան՝ Կարնոյ ընդհանուր կառավարիչ կարգեցաւ, և Խարբերդի կառավարչութիւնը Հաճի Իզզէթ փաշային յանձնուեցաւ, որ Դերսաւուլուսի կառավարիչ էր:

Կարնոյ նախորդ ընդհանուր կառավարիչ Էթհէմ փաշան՝ Գաղատիոյ ընդհանուր կառավարիչ եղաւ ․

Քիւրտիստանի նախորդ ընդհանուր կառավարիչ Ալի-Րիզա փաշային Ըստնայի ընդհանուր կառավարչի պաշտօնը յանձնուեցաւ ։

—Օգոստափառ Սուլթանը հաճեցաւ Մէճիտիէ կարգին երկրորդ աստիճանի շքանշանը և Իւլայի առաջին աստիճանը շնորհելու Զմիւռնացի Նուպար-Պէյին ․ Նորին Վսեմութիւնը՝ որ ինչպէս յայտնի է, Եգիպտոսի փոխարքային կողմանէ յատուկ պաշտօնիւ մը մայրաքաղաքս եկած էր, անցեալ շաբթու վերադարձաւ յԱղեքսանդրիա ․

— Ընցեալ ամսոյ 24ին վսեմափայլ Վէսիմ փաշան Մէճիտիէ անուն փոէկաթով մեկնեցաւ Աղեքսանդրիա երթալու ․ Նորին Վսեմութիւնը կըտանի բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշային գկայսերական հրովարտակը 'ի վաւերութիւն անոր փոխարքայական պաշտօնին,

—Դելեմաքի Թուրքերէն թարգմանութիւնը խիստ մաքուր տպագրութեամբ 'ի լոյս ընծայեցաւ մայրաքաղաքիս Թասվիրի Էֆքեար անուն լրագրութեան տպարանը ․ Այժմեան Մեծ–Եպարգոս բարձրապատիւ Հալիլ փաշան հեղինակն է այս թարգմանութեան. զոր կարդացողները մեծապէս կըգովեն անոր քաղցր և շքեղ ոճը ․

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 9 Փետրուարի ։

Նախանդիս ընդհանուր կառավարիչ վսեմափայլ Մեհեմմէտ Րէշիտ փաշան, զորութեամբ մշտութեանց զոր ընկալաւ 'ի Բարձրագոյն Դռնէն, այսօր կըմեկնի Կոստանդնուպոլիս երթալու. ուր քանի մը շաբաթ պիտի մնայ, և միանգամայն բարեպատեհ առիթ պիտի ունենայ Սրբազան Տէրութեան տեսնելու ։

Քաղաքիս ժամանակեայ կառավարութիւնը՝ 'ի բացակայութեան Մեհեմմէտ—Րէշիտ փաշային, մեծաշուք Ալի Րիզա—Պէյ Մուհասէպէճիին յանձնուած է ։

—Տաճկաց Րամազանի ծոմապահութիւնը հինգշաբթի օրը կիսօրին սկսաւ ։ Այս ծոմապահութեան լուրը հասարակութեան տրուեցաւ 'ի ձայն թնդանօթայ, զոր կէսօրին արձակեցին քաղաքիս ամրոցներէն

—Քարեկենդանը ամենայն հանդարտութեամբ և ժողովրդեան հրապարակական ուրախութեամբը կըկատարուի, ըստ սովորութեան ։

—Քանի մը օր առաջ անձրև զալ եւս, յորմէ տաներ մեծ կարօտութիւն ունէին, օդը պարզեցաւ և արեւափայլ պատուական օրեր կըվայելեմք շաբթուս սկիզբէն 'ի վեր, թէպէտ քիչ մը ցուրտ կընէ ։

—Ամսոյս 4ին երեկոյին Խաղիկոյ պատերազմական շոգենաւը Գանիբբլայի անուն հասաւ մեր նաւահանգիստը Յունաստանէն գալով:

—Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութեան որոշմամբը, Թուրքաստանի մէջ բնակող անգղիացիները և Անգղիային պաշտպանեալները, որոնք են Յոնիացիք, ամենքն ալ թէ այր և թէ կին, տարին 5 շիլին գլխահարկ (poll taxe) պիտի վճարեն, սկսեալ առաջիկայ Մարտի 1էն ըստ նոր տոմարի ։ Այս հարկատուութեան դէմ գնօղը 40 շիլին տուգանք վճարելէ 'ի զատ, իւր պաշտպանութիւնը կորուսանելու վտանգին մէջ պիտի իյնայ ։

Քաղաքիս Անգղիացիները՝ ընդհանրապէս, շատ դժգոհութիւն կըցուցնեն այս հարկատուութեան դէմ․ զոր անսահմանադրական և անպատիւ կըհամարին ․ ուստի մէջերնին ժողով ընելով անցեալ շաբթու, ատենադպիր մի յաղարկեցին տարին գործոց պաշտօնէին 'ի Լոնտոն, նմանապէս Կ․ Պոլսոյ Անգղիոյ դեսպանին եւս գրեցին, աղաչելով որ այս գլխահարկին պահանջումը ուշացնէ մինչև որ բողոքմանց իւր որոշումը յայտնէ այս խնդրոյն վերայօք ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Յարգոյ մսիէ Բիեռ Ռուատամենահան մի բ ս բոյժը, որ մօտերս Փարիզեն հասած է, կըփութայ իմաց տալու այն անձանց որ կուզեն պատուել զինքը իրենց վստահութեամբը, թէ քիչ մը ժամանակ միայն պիտի մնայ Իզմիր ․ ուր Միլին պանդոկը կըբնակի ։ Ուզողը կրնայ գտնել զինքը նաեւ Ֆարմասի սանդրայ կոչուած դեղավաճառի խանութը ։

Մսիւ Ռուատամենահանը, 'ի պահանջել հարկին տուները եւս այցելութեան կերթայ ։

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԴԵՂ ՄԸ ․

Սպեղանի Թովմայ Հոլօուէյ․

Կըսեն թէ մարդկային մտաց ամեն արտադրութիւնները ժամանակ մը անցնէ եւս, նոր գիւտեր անոնց տեղը կըբռնեն ։ Բայց այս խօսքը այս դեղին չվերաբերիր ․ վասնզի օրուան մը համար չէ այլ մշտատև է անոր ներգործութիւնը ․ ըստորոտ տարեաց մէջ եղած հիւանդութեանց արմատները կըքշէ և բժշկութեան արհեստն ալ անկէց աւելի բան մը չկրնար ձեռք բերել ․ Այս սպեղանին մորթ և մարմնոյն մանրաթելերուն մէջէն անցնելով, ինչպէս որ ջուրը ծակալից բանէ մը կանցնի, կերթայ կըգտնէ խոյլ պարանոցի, օձիկ, ուռոյցք և քաղցկեղ ըսուած ախտերուն արմատը, նմանապէս դէշ վէրաց և պալարներու մացորդայ որ արեան շրջաբերութիւնը կաւրեն, և անոնց ապականութիւնը անհետ կընեն ․

Ցաւ սրունից ․

Հոլօուէյի սպեղանին ամեն դէպքերու մէջ կըբժշկէ սրունից (պալըրը) ցաւերը թէև քսան տարուան ըլլայ ․ Որչափ կարծր գունաթափ և ուռեցած ըլլայ մարմինը, այս առողջ չկրնար գիմանալ, եթէ յիշեալ սպեղանին օրը երկու անգամ առատապէս դրուի ցաւած տեղը և աղեկ մը շփուի ։ Յետոյ նոյն սպեղանիէն լաթի մը վրայ շատկեկ քսելով ցաւած տեղը ծածկելու է ։ Այս կերպիւ եթէ շարունակ հոգ տարուի, վատառողջ հիւթերը դուրս կելլեն ․ վէրքերը քիչ ժամանակուան մէջ յարմարոց անտի կըբժշկուին և սրունից միսմաները իրենց բնական երևոյթը դարձեալ կըստանան ․

Հին վէրք, խոց և քաղցկեղ ․

Խոյլ պարանոցի, և ուրիշ խոցերը, որչափ և հնացեալ ըլլան, շուտով կըբժշկուին Հոլօուէյի սպեղանին և դեղահատերը գործածելով ․ Այս դեղին ներգործութիւնը պալարաց և շարաւալից քաղցկեղաց վրայ գրեթէ հրաշալի է ․ քանզի առջի բերանը անոնց վայէն կըհանէ ղթոյնը որ ղխոցը կըբանեցընէ միշտ ․ և հետեւաբար կըբժշկէ զանոնք ։

Կծկումն ջլաց և կարծրութիւն 'ի յօդուածութիւնս (օյնաք եէրի) ․

Այս ախտերն եւս շուտով կըբժշկուին Հոլօուէյի սպեղանիով․ որ իւր ներգործութեամբը երեւելի հանդիսացաւ նաև անդամալուծութեան շատ դէպքերու մէջ ․

Տեւատեւութիւն ․

Այս սպեղանին տեւատեւութեան (մայասըլ) ամենէն տանգաւոր դէպքերը կըբժշկէ, եթէ գործածեն զայն ինչպէս որ պատուիրեալ է ծանուցագրոյն մէջ ․

Մորթային հիւանդութիւնք ․

Խազուտաները (գասպարճըգ), չոր արտաքս յարձակումները և մորթոյս մորթոյն ամեն գրգռութիւնները անյայտ կըլլան քանի մը անգամ այս սպեղանին քսելով ․ Դուրս տալը սովորաբար արտաշնչութեան պակասութենէն կըպատճառի, և ըստորոտ այս սպեղանին ներս մանելով կըբանայ անմիջապէս մորթոյն ծակտիկը և կըցրուէ զարդուրումը ․ ու կերպիւ հիւանդութիւնը անհետ կըլլայ ։ Այն տղեկները, որոց երեսը և բազուկները ապականեալ են մորթային հիւանդութիւններով, կրնան առանց երկիւղ զօրաւոր դեղը գործածելով, շուտով անհետ ընել նոյն աղտեղութիւնները և դարձեալ ձեռք բերել մորթոյն բնական գոյնը և կակղութիւնը ․

Այս սպեղանին յատկապէս օգտակար է հետեւեալ ախտից:

Ուռոյցք ։ Քաղցկեղ (շիրփընչէ) ․ Կտրուածք ։ Գելումն կամ կծկումն մկանանց կամ ջլաց (սինիր չէքիլմէսի) ․ Կոշտուտից (Նասըր ․ Խոթութիւնք մորթոյ ։ Յօդացաւութիւն ․ Խաղաւարտ (չպան) ․ Ջրգողութիւն (սըրգա) ։ Նեղաբերան և լայնախոր վէրք (ֆիսթիւլ) ։ Ոտնացաւութիւն (Նիգրիս) ․ Սերմնակաթութիւն (պէլ սօվուքլուղու) ։ Քոս ։ Լեռդի հիւանդութիւնք ․ Խոյլ պարանոցի ․ Ցաւ պարանոցի ․ Աֆոտլիտեան ախտք ․ Դող ցաւագին (թիք տուլուրէօ) ․

Այս սպեղանին, որ կըշինուի նոյն իսկ հնարօղին անձնական վերակացութեամբը՝ անոր ընդհանուր գործարանաց մէջ, կըծախուի 'ի Լոնտոն Սթրէնտ կոչուած թաղը թիւ 244․ և 'ի Նոր Եորք Մէյտէն Լէն թաղը թիւ 80 ․ իսկ ուրիշ երկիրները, իւր գործակալաց քով կըգտնուին ․ որոց անուները հետեւեալներն են ․ Իզմիր՝ Իքսոր Ֆրեր ․ Կ․ Պոլիս՝ Ա․ Սիթամբա և Ֆ․ Տէլլատոտա ․ Աղեքսանդրիա՝ Ֆ․ Բէբրինի Խամփլոյ Կըտրոփ ․ Քիոս կղզին՝ Շ․ Սթիերմէջ, Մալթա․

Յիշեալ սպեղանիին տուփերը զանազան մեծութեամբ են և կըվաճառուին 9․22, 33, 88, 176 և 264 ղուռուշի իւրաքանչիւրը, և ամէն մէկուն մէջ հայերէն լեզուաւ ծանուցագիր մը կայ, որ այս սպեղանիին գործածութեան վերայօք մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ ․

Խմբագիր—տէր լրագրոյս,
Գուկաս Գ․ Պալտազարեան․

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ